

Oekraïense Kerst is een lege stoel. ‘Maar juist in oorlog blijft het een feest van licht en vrede’

INTERVIEW uit het ND, door [Herman Veenhof](#), donderdag 21 december 2023

Protestanten en katholieken vieren het eind december, orthodoxe christenen begin januari. In Oekraïne dreigt het kerstfeest in kerkstrijd en oorlogstijd olie op het vuur te gooien. Een protestantse schrijfster biedt hoop.

Nadiyka Gerbish Beeld ND

Het was nooit een echt probleem in Oekraïne. De ‘westerse’ godsdiensten volgen de gregoriaanse kalender en vieren dus Kerst op 25 december. De orthodoxen hielden vast aan de juliaanse kalender; hun kerstfeest valt samen met Driekoningen, de Epifanie.

Maar in de oorlog die nu in Oekraïne woedt, door een Russische invasie met volle steun van de Russisch-Orthodoxe Kerk, is alles in lichterlaaie geraakt. De nieuwe Orthodoxe Kerk van Oekraïne hanteert de westerse kalender. De van Moskou losgeraakte, maar gewantrouwd Oekraïens-Orthodoxe Kerk volgt voorlopig nog de oosterse data.

Met Kerstmis doet zich dat extra voelen, zegt Dimitry Vinnitsa, Oekraïens-orthodox priester in Rotterdam: ‘In principe mag iedere parochie dat zelf beslissen. Maar de meeste lokale kerken trekken de lijn van hun genootschap.’

lege stoel en extra bord

Nadiyka Gerbish beaamt dat. ‘Alle kerken in Oekraïne willen hun leden de tijd geven te wennen aan nieuwe data op de kerkelijke kalender. Juist in oorlog is Kerst een houvast voor de gelovigen. Het is namelijk veel meer dan in het Westen een familiefeest. Aan de eettafel is altijd een bord extra en nu ook een lege stoel. Dat herinnert aan overleden en gesneuvelde familieleden en aan de wederkomst van Christus.’

Gerbish (36) woont met haar man Igor en tienjarige dochter Dana in een dorp ten noordoosten van de Oekraïense stad Ternopil. Ze is zelf protestants: ‘Ik ben verwant aan een pinkstergemeente, maar denk niet zo in denominaties. Mijn moeder maakte de stap van orthodox naar evangelisch, mijn man is het ook.’

Ze werkt voor Engelstalige uitgeverijen, vertaalt boeken en schreef er zelf ruim twintig, van kinderliteratuur tot onderzoek naar Oekraïens erfgoed en cultuur. Onlangs verscheen de vertaling van haar boek *Kerst in Oekraïne*. Ze schreef het oorspronkelijk in 2020. Nu is het geactualiseerd, na anderhalf jaar oorlog. 'Het land waar het kerstfeest twee keer wordt gevierd en dat daarmee zowel de oosterse als de westerse tradities in ere houdt, werd aangevallen door het land waar Kerst geen enkele betekenis meer heeft.'

kerststal

De Grieks-katholieke historicus Jaroslav Hrytsak (63), hoogleraar in Lviv, schreef mee. Hij komt begin 2024 met een nieuwe geschiedenis van zijn land, waarin hij betoogt dat juist deze oorlog van Oekraïne een natie maakt. *Ukraine: The Forging of a Nation*. Hij heeft hoop, want Oekraïne blinkt uit in 'creativiteit, veerkracht, donkere humor en volharding'.

Jaroslav Hrytsak *Beeld wikimedia commons Volodymyr F. (cc-by-sa-3.0)*

Kerstmis in Oekraïne heeft een heel eigen karakter, zegt Gerbish per beeldverbinding vanuit haar huis. 'Het feest verschilt in cultureel opzicht flink van de westerse gebruiken, maar in toenemende mate ook van de Russische opvattingen. In Rusland speelden de tsaren, het communisme en nu weer Poetin een rol die de geboorte van Jezus verdonkeremaande of een andere gedaante gaf.

Neem alleen al de unieke, mobiele Oekraïense kerststal, de vertep. Het gaat daarbij niet om een stilleven, maar om het in optocht opvoeren van een kerstspel in een draagbare poppenkast.'

'In Oekraïne worden kinderen vermoord door de hedendaagse Herodes.'

Ben je over de Russische grens, dan houdt het meteen op, zegt Gerbish. De Russische kerstliedjes zijn of recent eigen maaksel of overgenomen uit Oekraïne. 'Zowel de kerstliederen als de kerstspelen maken deel uit van de westerse christelijke cultuur; ze vinden hun oorsprong in de middeleeuwen, toen de Rooms-Katholieke Kerk de betekenis van de evangeliën aan de ongeletterde gemeenschap wilde overbrengen. Voor het christendom vormt Oekraïne een grensgebied: voor het oosterse christendom is Oekraïne het Westen en voor het westerse christendom het Oosten.'

brood kussen

De tragiek is dat tot de Eerste Wereldoorlog beide christelijke culturen met elkaar leefden in heel het land en tot de Tweede Wereldoorlog in het westen van Oekraïne. Het was precies het territorium dat in Russische handen kwam.

'Moskou probeert Oekraïne al eeuwen te veroveren. Het Oekraïense kerstlied 'Ne Plach, Rakhyle' ('Ween niet, Rachel') gaat over de kindermoord door Herodes, in Matteüs 2 vers 16-18. Maar het lied is met name aangrijpend wanneer je de tekst in het nu beziet', stelt Gerbish. Oekraïense kinderen

sterven nu echt in oorlog. In de liedtekst staat: 'Liefde voor Oekraïne – is hun enige fout, hun enige fout.'

Waar westerse christenen zich tegoed doen aan kalkoen en gezelligheid, worden in Oekraïne de doden herdacht, wordt de familie geëerd en gaan de gebeden vooral om een goede oogst. Dat is in de moderne geschiedenis van het land alleen maar versterkt: 'Na de Holodomor – de langdurige 'kunstmatige' hongersnood in Oekraïne, die in 1932-1933 door het Sovjetregime werd veroorzaakt – raakte de heiligheid van brood diep verankerd in de Oekraïense alledaagse gebruiken. En na de Russische inname van Boetsja en Marioepol in maart 2022, toen de lichamen van uitgehongerde moeders en kinderen in de eigen tuinen werden begraven, dacht men terug aan de gewoonte om elk gevallen stukje brood op te rapen en te kussen.'

Grootvadertje Vorst

In Rusland ging het heel anders. Terwijl Oekraïne net zoals het Westen een sinterklaastraditie kent, werd in de Sovjet-Unie de Kerstman in de ban gedaan en vervangen door Did Moroz, Grootvadertje Vorst. 'Het verbod op Kerst – dat standhield tot het einde van de Sovjet-Unie in 1991 – vertoonde sterke overeenkomsten met wat er in Duitsland onder Hitler gebeurde.

De oorlog tussen Oekraïne en Rusland is ook een oorlog om de vrijheid van de cultuur. Kerst kan, vooral in oorlogstijd, het onmogelijke mogelijk maken. 'Zolang we Kerst vieren, kunnen we noch verslagen, noch vernietigd worden. Dat is de boodschap die Oekraïne aan de wereld probeert te brengen.'

Parachutist van het Christusbeeld

'Kerst in Oekraïne' is opgedragen aan Artemi Dymyd (1995-2022). Hij studeerde aan de Grieks-Katholieke Universiteit, was sociaal activist en hield van extreme sporten. Toen de oorlog in Oekraïne uitbrak, maakte hij eerst zijn parachutesprong van het Christusbeeld in het Braziliaanse Rio de Janeiro af, ruilde zijn Harley Davidson-motor in tegen een machinegeweer en trok te velde als marinier. Hij sneuvelde op 18 juni vorig jaar in het dorp Bila Krynytsja bij Mykolaiv, door een mortiergranaat. 'Vermoord door de hedendaagse Herodes', schrijft Nadiyka Gerbish. Aan de telefoon: 'Zijn moeder is mijn vriendin. Ik was bij de begrafenis, de kist was dicht want zijn lichaam was aan stukken geschoten. Ze zong eerst een wiegeliedje en daarna 'Christus is opgestaan'.'

<https://www.nd.nl/cultuur/boeken/1204457/oekraïense-kerst-is-een-lege-stoel-maar-juist-in-duisternis-e>

Kerst in Oekraïne Nadiyka Gerbish en Yaroslav Hrytsak. Uitg. Ark Media, Heerenveen 2023. 136 blz. € 17,99